

תורת הקורא

הוראות מפורטות לבעלי קריאה

הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים, הערות ובירורים, חילופי נוסחאות, הקשורים בקריאת פרשת השבוע

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בברכה במכון כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל tameytora@gmail.com

גליון מס' 193
הפטרות פקודי
ה"א תשפ"ד

גליון זה יו"ל ע"י מכון 'טעמי תורה'
תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור
© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי

הלכה ומנהג

לפרשת פקודי מפטירים:

למנהג האשכנזים: מ'וַתְּשֵׁלֶם כָּל הַמְּלָאכָה' (מלכים א' ז' נ"א) עד 'וַהֲוָצִיאוּ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם' (שם ח' כ"א).^א

ובחזו"ל יש נוהגים לקרוא את הפטרת ויקהל ולאחריה שני פסוקים ראשונים של הפטרת פקודי,^ב ובארץ ישראל יש נוהגים להפטיר את הפטרת ויקהל ולאחריה את כל הפטרת פקודי^ג (וענין זה מבואר בארוכה במאמר נפרד).

הקשר לפרשה: בהפטרות מוזכר כל מה שאירע בהשלמת בנין בית המקדש, כי מלא כבוד ה' את בית ה', שהוא מעין השלמת מלאכת המשכן שבפרשה (לבוש סימן תרפ"ה סעיף ו').

למנהג הספרדים והתימנים: מ'וַיַּעַשׂ חִירוֹם' (שם ז' מ') עד 'לְדִלְתִי הַבַּיִת לְהִיכֹל זָהָב' (שם נ').^ד

דיוקים ודקדוקים

ז' מ': חִירוֹם - הרי"ש בחולם. אך בהמשך הפסוק: חִירוֹם - הרי"ש בקמץ, וכן הוא להלן (מ"ה).

ז' מ"א: שְׁתִּים, שְׁתִּים, אֶת־שְׁתֵּי - המנהג הפשוט לקרוא את השי"ן בשווא נע, ויש שקוראים בשווא נח". וכן הוא להלן.

ז' מ"ו: צִרְתָּן - הצד"י בקמץ גדול, והרי"ש בשווא נע.

ז' מ"ז: וַיָּנַח - היו"ד בפתח, והנו"ן דגושה. ואין לקרוא 'וַיָּנַח' בקמץ ורפה'.

שכבר קראו את שאר הפטרת 'וַתְּשֵׁלֶם', אך בארץ ישראל שלא קראוה יש לקרוא גם את כל 'וַתְּשֵׁלֶם'.

אך כבר התגלתה תשובת האדר"ת שממנה עולה שהנהיג כן רק משום שנהגו כבר לקרוא רק 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם' כמנהג הספרדים (כיון שהתפללו אותם בתחילה ונשארו אצלם הרבה ממנהגיהם), וכיון שלמנהג האשכנזים הפטרת הנכונה היא 'וַתְּשֵׁלֶם', לכן הורה להוסיף גם אותה אחר 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם' (ולא הורה לקרוא רק 'וַתְּשֵׁלֶם', כדי שלא לשנות למדרי מהמנהג הקיים כבר).

ולפי זה יוצא שבמקומות שלא נהגו כבר לקרוא הפטרת 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם', אין מקום לקרוא את שתי ההפטרות (וראה עוד במאמר).

ד' וכן הוא ברמב"ם. ובאבודרהם ההפטרות היא עד 'הִיא צִיֹּן' (שם ח' א'). שני פסוקים נוספים. ובספר השולחן ההפטרות היא עד 'כִּי מְלֹא כְבוֹד יְיָ אֶת בֵּית יְיָ' (שם ח' י"א). י"ב פסוקים נוספים. וראה לעיל הערה א').

ה' וראה במאמר על תיבת שנים, שם מבואר שיש דעה שהשי"ן נקראת בשווא נע ויש דעה שהשי"ן נקראת בשווא נח על ידי שמוסיפים לפניה בקריאה אל"ף גנובה שאינה כתובה, ובפשטות אין דעה שהשי"ן בשווא נח ללא אל"ף גנובה לפניה.

י' בבית יוסף (או"ח סימן כ"ה) כתב שאין ביניהם שינוי במשמעות. ובלבוש (שם סעיף ז') כתב שלא דק בזה, ויש ביניהם חילוק רב במשמעות והם כמעט שני הפכים, שברפה הוא מלשון מנוחה ונחת (כמו: וַתָּחַן בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, שמות כ' י"א) ובדגש הוא מלשון הנחה ועזיבה (כמו: אֲחִיכֶם הָאֶחָד הִנְחִיזוּ אֹתִי, בראשית מ"ב ל"ג). ובמור וקציעה כתב שמצאנו במקרא גם פסוקים בדגש מלשון מנוחה וברפה מלשון עזיבה, וזה משום ששני השורשים קרובים בענין ושתי ההוראות משותפות בהן (ובאחרונים שם האריכו עוד בנידון זה). ולכן נראה שאם שינה מדגש לרפה או להפך יש להקל שאין זה נחשב כשינוי משמעות.

י' לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, הדבר ניכר גם ללא הדגש ע"י הפתח, אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל

^א וכן הוא בחלק מכתבי היד האשכנזיים. ובעץ חיים ההפטרות היא רק עד 'כִּי מְלֹא כְבוֹד יְיָ אֶת בֵּית יְיָ' (שם ח' י"א). (במחזור יוטרי לא נרשמה הפטרת פקודי. באופן כללי, היו מנהגים רבים מאד בהפטרות ויקהל ופקודי במקומות שונים בהפטרות, גם למנהג האשכנזים וגם למנהג הספרדים, כמו שניכר מכתבי היד ומדברי הראשונים).

^ב גם הפטרת 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם' (מלכים א' ז' מ'). היא הפטרת פרשת ויקהל למנהג האשכנזים וגם הפטרת 'וַתְּשֵׁלֶם' (שהיא הפטרת פרשת פקודי למנהג האשכנזים) קשורות לפרשת פקודי, אלא שהפטרות 'וַתְּשֵׁלֶם' קשורה מעט יותר כיון שבה מוזכר השלמת כל המלאכה.

ולפי קביעות הלוח, כאשר פרשת פקודי פנויה להפטרות פרשת השבוע, בפרשת ויקהל חלה פרשת שקלים ולכן לא הפטירו בה את הפטרת 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם', והפטרות 'וַתְּשֵׁלֶם' (מהפסוק השלישי) היא גם ההפטרות ביום טוב שני של סוכות בחזו"ל, ולכן הפטירו בה כבר.

ומשום כך, יש שסברו (מנהגי מהר"ש סימן קמ"ז, מהר"ל הלכות ארבע פרשיות, מלבושי יום טוב ואליה רבה סימן תרפ"ה) שיש להפטיר בהפטרות 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם' ולאחריה להמשיך בשני פסוקים של 'וַתְּשֵׁלֶם' שלא נקראו עדיין, כי עדיף לקרוא הפטרה שמעט פחות קשורה ולא נקראה, מאשר לכפול הפטרה אחרת פעמיים (ויש שכתבו שאם היו שתי שבתות בחנוכה, גם לדעה זו מפטירים 'וַתְּשֵׁלֶם', כיון שהפטרות שבת שניה של חנוכה היא 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם', ואם כן שתי ההפטרות נקראו כבר, ולכן חזר הדיון שיש להפטיר בהפטרות הקשורה יותר).

אך רבים (אור ודע חלק ב' סימן ע"ג, ספר תפארת עמ"ש ע"ב, לקט יושר חלק אורח חיים עמ"ק קנ"ג) סוברים שמפטירים לפרשת פקודי 'וַתְּשֵׁלֶם' אף שלא הפטירו את הפטרת 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם' בויקהל, וכך המנהג הפשוט.

^ג בארץ ישראל אין מקום כלל לדברי מהר"ש (המובאים בהערה לעיל), משום שבארץ ישראל אין יום טוב שני של סוכות, ולכן אין קוראים בהפטרות 'וַתְּשֵׁלֶם' פעם נוספת, ולכן לכל הדעות יש להפטיר רק בהפטרות 'וַתְּשֵׁלֶם'.

אלא שהנהיגו גאוני ירושלים (האדר"ת, והסכים עמו הגר"ש סלנט) לקרוא את שתי ההפטרות בשלמותן, והטעם לזה לא היה ידוע, ולכן נימקו הגר"מ ט שהוטעם מהר"ש, והיינו שמדעתו מוכח שאין לחסר את אחת מהפטרות 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם' ו'וַתְּשֵׁלֶם', ובחזו"ל די ב'וַיַּעַשׂ חִירוֹם' ובשני פסוקים מ'וַתְּשֵׁלֶם' כיון

בוי"ן – בכתבי היד: ס"ד סי"א סי"ג סי"ז, א"ה א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג.^ט

ח' ט': בָּאָרֶן / (בָּאָרֶן)

בזקף קטן – בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט סי"א סי"ב סי"ג ס"ד סי"ז, א"ב א"ג א"ד א"ה א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים.^כ

במונת זקף קטן – בכתבי היד: א"א א"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג.

ח' י"ח: יֶעֶן / (יֶעֶן)

ברביע – בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט סי"א סי"ב סי"ג ס"ד סי"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

בגרשכא – בכתבי היד: א"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, קורן.

ח' י"ח: הָטִיבֶת / (הָטִיבֶת) כב
בזקף קטן – בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח א"ב. ~ ובדפוס: ברויאר.

בזקף גדול – בכתבי היד: ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט סי"ב סי"ג, א"א א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

והטעם שבאות הראשונה לא יהפוך המתג למונח, משום שיש כמה סוגי מונחים (כמבואר בדברי המדקדקים הקדמונים), ומונח הבא לפני זקף קטן ומוטעם באות הראשונה בתיבה (כגון: נָפֶשׁ חַיָּה) נקרא מונח מכרבל (ונענינו מסולסלת מעט יותר ממונח רגיל), ואם המונח מוטעם אחרי האות הראשונה (כגון: ויָקִי מְבֻדֵּל), הוא מונח רגיל. ולכן רק כאשר המקום הראוי למתג אינו באות הראשונה ישתנה המתג למונח, משום שהטעם מונח מכרבל אינו יכול לבוא באותה תיבה בה מוטעם הזקף (רוו"ה בשום שכל בראשית י"ח ט"ז, טעמי המקרא ברויאר עמ' 101 הערה 30).

כא אף שההטעמה בגרש כמעט ולא מצויה בכתבי היד, אין להתפלא על כך שנפוצה היא בדפוסים, משום שדפוסים רבים נמשכו אחר נוסח מק"ג.

כב הטעמים זקף גדול וזקף קטן הם תמורות הזקף, דהיינו שכח הפיסוק שלהם זהה לגמרי, ורק נייגונם שונה, ומה שקובע איזה משניהם יבוא אינו תלוי בתחביר הפסוק אלא רק בצורת המילה המוטעמת, משום שיש צורות שמתאימות יותר למנגינה אחת ויש שמתאימות למנגינה אחרת. ואילו הכללים מתי יבוא זקף קטן ומתי יבוא זקף גדול:

כאשר יבוא לפני הזקף טעם משרת, או טעם מפסיק שפיסוקו קטן מהזקף (וממלא הזקף שולט על יותר מתיבה אחת), יבוא הטעם זקף קטן, משום שזקף גדול מוטעם רק כאשר הוא שולט על תיבתו בלבד, ויש בתיבה תנועה בלתי מוטעמת

כאשר הזקף שולט על תיבתו בלבד, ויש בתיבה תנועה בלתי מוטעמת שלפניה וגם לאחריה יש תנועה בלתי מוטעמת או שווא נע, או שהתיבה מוטעמת בגעית חובה, התיבה תהיה מוטעמת בזקף קטן, אם לא נתקיים אחד מן התנאים הנ"ל, התיבה תהיה מוטעמת בזקף גדול (טעמי המקרא בב"א ספרים עמ' 120 ואילך).

ובתיבת הָטִיבֶת יש תנועה בלתי מוטעמת שרק לפניה יש שווא (החטף סגול שבה"א שדינ כשווא), אלא שהיא מוטעמת בגעית כבדה לא סדירה (עיין בטעמי המקרא עמוד 189 שזו געית שאין לה קבע ולפעמים באה ולפעמים איננה באה, אך היא געית חובה ואין רשות לנקדן להשמטה, שכן מסורת הנקדנים על סימנה בכתבי היד העתיקים אחידה היא כמעט בכל מקום), (כאן הגעית מסומנת בכתר ובכ"י לעיגול ובכ"י קהיר ואינה מסומנת בכ"י ששון).

ומסתבר שסופרים רבים הטיעמו בזקף גדול משום שלפי הכללים הפשוטים אכן תיבה זו אמורה להיות מוטעמת בזקף גדול, ובספרים המצויים לא היתה הקפדה גדולה על סימון הגעיות, וגם מסתבר שכלל זה שגם הגעית משנה את ההטעמה חידשו ברויאר על פי ההטעמה והקפדת הגעיות שבספרים המדויקים. ולכן הטעמו סופרים רבים בזקף גדול ולא בזקף קטן. וכיוצא בזה ישנם מקומות נוספים בהם בספרים המדויקים מוטעם בזקף קטן מחמת הכלל הנ"ל, ובספרים אחרים מוטעם בזקף גדול (כגון: נָאֶתְיָסָן, בבראשית י"ב. קָאָף, שמואל ב' ז' ט"ז. נְחֶלְקָה, מלכים א' ח' ס"ב).

אך באמת מלבד זה שברוב הספרים, ובכללם הספרים המדויקים, כתוב כאן 'אֶת' ללא וי"ו, ישנן גם כמה הוכחות ממסורות שונות שהכתוב בפסוקנו הוא 'אֶת' ללא וי"ו.

ראיה ראשונה: יש רשימת מסורה (מק"ג מערכת המסורה אות א' את') המונה י"ט פסוקים שמופיעה בהם המילה 'את' (בפני עצמה, ללא וי"ו) ג' פעמים (יש שם רשימות מסורה רבות המונות אפשרויות רבות של הופעת 'את' בפסוק אחד, כגון: י' פסוקים את את את את את, ו' פסוקים את את את ואת, י' פסוקים בספר שופטים את ואת את. ורשימה זו מוסרת על י"ט פסוקים בספר מלכים את את, ומוסרת את הפסוקים, והם: במלכים א': א' מ', ב' מ', ח' א', ט' ט', י"ב ו', י"ג כ', ט"ז כ"ה, במלכים ב': ב' י"ה, ו' כ"ט, ח' י', י"ט י', י"ז כ', י"ז ל', י"ח ד', י"ח כ"ג, כ"ג י"ה, כ"ג ט"ז, ופסוק זה בכללם, ומוכח מזה שהכתוב כאן הוא 'אֶת' ללא וי"ו (מסורה זו ללא פירוט הרשימה מופיעה גם במס"כ שבכ"י לעיגול בפסוקנו, ובכתר ארס צובה במלכים א' ב' מ', אלא שבכתר אר"צ נכתב י"ח במקום י"ט, ואולי זו טעות מחמת שיש כמה רשימות דומות שיש בהן י"ח פסוקים, כגון: י"ח פסוקים את את ואת ואת' (לעיגול מלכים א' ז' נ"א ונחמיה ט' כ"ד), וכן י"ח פסוקים את ואת ואת את' (מק"ג שם ומלכים א' ז' י"ה לעיגול מלכים א' ז' י"ד) וכן י"ח פסוקים את ואת ואת ואת' (מק"ג שם)).

ראיה שניה: יש רשימת מסורה (מק"ג שם) שמביאה את כל המקומות במקרא שכתוב הצירוף 'ואת' ואז תיאורו, המופיעים פעם אחת בלבד במקרא (כגון: יָאֵת הנָּפֶשׁ, יָאֵת הָאָנָשִׁים, יָאֵת יִצְחָק, וכדומה), וביניהן מובא הצירוף 'יָאֵת כָּל רָאשֵׁי', ומוכח שהפסוק בדברי הימים בו כתוב 'יָאֵת כָּל רָאשֵׁי' בוי"ו הוא היחיד במקרא, ובפסוקנו כתוב 'אֶת כָּל רָאשֵׁי' ללא וי"ו.

ראיה שלישית: יש רשימת מסורה (מק"ג מערכת המסורה אות כ') המונה כ"א פסוקים במקרא שכתוב בהם הצירוף 'ואת כל' ואז תיאורו, המופיעים פעם אחת בלבד במקרא (כגון: יָאֵת כָּל אֲבָלָס, יָאֵת כָּל הַפָּקֶר, וכדומה), וביניהן מובא הצירוף 'יָאֵת כָּל רָאשֵׁי', וגם מזה מוכח כנ"ל.

ראיה רביעית: ישנה רשימת מסורה (ספר המסורה חלק ג' עמ' 154) המוסרת על חילוף פסוקים, והיינו שיש פרשיות רבות במקרא שנכפלו פעמים עם שינויים מעטים בין המקומות, והרשימה מפרטת את כל השינויים, ורשום בה גם החילוף 'מלכים את כל ראשי המטות דברי הימים ואת כל ראשי המטות'.

ראיה חמישית: על הפסוק 'יָאֵת כָּל רָאשֵׁי' בדברי הימים יש מסורה (כתר ארס צובה) המוסרת 'לית', כלומר שצירוף תיבות אלו הוא יחיד במקרא, ומוכח שבפסוקנו כתוב 'אֶת' ללא וי"ו.

ויש לציין שהנוסח 'יָאֵת' בוי"ו נפוץ בכמה דפוסים אף כיום, וראוי מאד לתקן, ובפרט אם עלולים מחמת כן להחזיר בטעות את הקורא.

ט ובגליון ציין שבספרים אחרים כתוב 'את-כל' ללא וי"ו.

כ תיבה המוטעמת בזקף קטן שאין טעם משרת לפניו, ויש בתיבה מקום הראוי למתג, אם המקום הראוי למתג הוא באות הראשונה בתיבה, לא יהפך המתג למונח (למעט יוצאים מן הכלל במקומות ספורים במקרא), ואם המקום הראוי למתג הוא אחרי האות הראשונה בתיבה, דרך המתג להפוך למונח (משפטי הטעמים דף י"ג ע"א, והביא שם כמה ראיות לכלל זה מהמסורה ומספרים מדויקים. וכן הוא בספר טעמי המקרא לר"מ ברויאר עמ' 101).